

Utsjoen kunnan hyvinvointisuunnitelma 2025-2029

LUONNOS

Dokumentin sisältö

OSA II HYVINVOINTISUUNNITELMA VALTUUSTOKAUDELLE 2025 - 2029

- 1 Strategian painopisteet ja linjaukset
- 2 Hyvinvoinnin edistämisen erillishjelmat ja -suunnitelmat
- 3 Hyvinvointisuunnitelma

OSA II HYVINVOINTISUUNNITELMA VALTUUSTOKAUDELLE 2025 - 2029

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen on kunnassa kaikkia hallintokuntia läpileikkaava teema, jota oheinen Kuntaliiton kuva hyvin selventää.

Hyvinvoinnin, terveyden ja arjen turvallisuuden erityispiirteitä Utsjoella

Utsjoen kunnalla on omat erityispiirteensä. Kunta sijaitsee Norjan ja EU:n rajalla, ja täällä on monella tapaa totuttu monikulttuuriseen yhteisöön. Kunnassa on kolme kyläkeskusta, Karigasniemi, Utsjoki ja Nuorgam, ja kylien väliset matkat ovat pitkiä. Kunta on kaksikielinen, joten saamenkieliset palvelut ovat tärkeitä. Elinkeinoista merkittävimmät ovat luontaiselinkeinot, matkailu ja rajakauppa. Kunnan pinta-alasta on suojeltua noin 80 %. Lohen kalastuskiellon vuoksi paikallinen kulttuuri ja matkailu ovat murroksessa.

Utsjokelaisten hyvinvoinnin ja turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat erityisesti palvelujen saatavuus tai niiden puute. Pitkät välimatkat korostuvat, samoin se, että asiointi- ja palveluliikenteen palvelut ovat huonontuneet. Lapin hyvinvointialueen säästöpainee heikentävät merkittävästi kuntalaisten hyvinvointia, kun esimerkiksi terveyspalveluja saa pahimmillaan hakea liki 500 kilometrin päästä. Ikääntyvä väestö ja korkea väestöllinen huoltosuhde ovat kunnassa haaste. Väestön ikääntyessä hyvinvoinnin, terveyden ja arjen turvallisuuden edistäminen korostuu, jotta raskaampien ja korjaavien palveluiden piiriin siirtymistä voidaan ennaltaehkäistä tai hidastaa.

Utsjoki on Suomen saamelaisin kunta ja kunta kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen. Saamea äidinkielenään puhuvia utsjokelaisia on Tilastokeskuksen mukaan 473 ([Saamebarometri 2024](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/items/7af450bf-5a50-48a9-a779-3cba6a019ddb)) ja Saamelaiskäräjien

vaalilautakunnan keräämien tietojen mukaan saamelaisia on 625 ([Saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppuraportti 2025](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/items/92728864-4943-472b-811d-2d8e69ac0b94) (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/items/92728864-4943-472b-811d-2d8e69ac0b94>)).

Lapin hyvinvointialue vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä Utsjoen kunnassa, ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain mukaan saamenkielisten asukkaiden kuuluu saada palveluja saamen kielellä. Saamelaiskäräjät on tuonut esille saamelaista väestöä koskevia ehdotuksia ja kannanottoja Laphan ja kotiseutualueen kuntien hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelmatyöhön.

Kunnan hyvinvointisuunnitelmassa esitetyt tavoitteet ja toimenpiteet koskevat kaikkia kunnan asukkaita, etnisyydestä riippumatta. Utsjoki on ollut monessa saamelaisväestöön liittyvässä asiassa edelläkävijä Suomessa, sillä täällä saamelaiset ovat olleet enemmistönä ja kunnassa on oltu aktiivisia saamelaisten oikeuksien vahvistamisessa. [Saamebarometrin](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/items/7af450bf-5a50-48a9-a779-3cba6a019ddb) (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/items/7af450bf-5a50-48a9-a779-3cba6a019ddb>) mukaan (2024) "saamelaisten kielelliset oikeudet toteutuvat edelleen parhaiten Utsjoen kunnassa, joka tarjoaa laajasti saamenkielisiä palveluita ja tukee saamen kielen osaamista". Erityisesti saamelaisia koskevia tavoitteita ja toimenpiteitä on nostettu myös erikseen suunnitelmaan.

Työttömyysaste on kunnassa ollut suhteellisen matala, mutta työttömien aktivoiminen palveluihin ja takaisin työelämään on erittäin tärkeää sekä ihmimillisestä että kuntatalouden näkökulmasta. Pohjois- ja Itä-Lapin työllisyysalueen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä työllisyyden parantamiseksi ja työttömien määrän vähentämiseksi.

Ennaltaehkäisevän työn merkitys korostuu laajasti, kun palveluja karsitaan ja ne siirtyvät kauemmaksi.

Sitran megatrendit 2026 ja niiden merkitys Utsjoen näkökulmasta

Ihmiset ja kulttuuri: suuntana pitkäikäisten yhteiskunta.

Suomessa on pian enemmistö ikääntyneitä ja vähemmistö nuoria. Syntyvyys on ollut erittäin alhaisella tasolla jo vuosia ja väestönkasvu on tullut maahanmuutosta. Elinaikojen pidentyminen on myös merkittävä onnistuminen ja mahdollisuus. Miten siirrymme kohti monimuotoista ja pitkien elämänsaarien yhteiskuntaa? Siihen tarvitaan jatkuvaa oppimista, uudenlaista yhteisöllisyyttä ja monimuotoisuuden arvostamista.

Valta ja politiikka: maailmanjärjestyksen murros mittaa demokratian voiman.

Uusi maailmanjärjestys on muotoutumassa. Suomen on määritettävä oma paikkansa ja tavoitteensa sen rakentamisessa. Miten sitoutuneita olemme demokratian puolustamiseen ja uudistamiseen? On panostettava luotettavaan tietoon, ihmisten vaikutusmahdollisuuksiin ja demokratiainnovaatioihin.

Luonto ja resurssit: ympäristökriisi pakottaa sopeutumaan ja uudistumaan.

Luonnon kantokyvyn rajat on ylitetty ja ilmastomuutoksen ja luontokadon seuraukset pahenevat. Miten uudistamme yhteiskuntamme sellaiseksi, että se lisää luonnon elinvoimaa? Mahdollisuuksia löytyy esimerkiksi kiertotaloudesta ja luontopääoman vahvistamisesta, uusiutuvasta energiasta sekä luonnon tarjoamista terveystalouksista.

Teknologia ja talous: tekoäly mullistaa yhteiskunnan perustaa.

Tekoäly haastaa tiedon instituutioita, eli esimerkiksi tutkimusta, koulutusta ja päätöksentekoa. Miten opimme käyttämään tekoälyä ja miten se vaikuttaa yhteiskuntaan? Teknologia tarjoaa vastuullisesti käytettynä paljon mahdollisuuksia. Soveltavalla tekoälyllä voidaan lisätä tuottavuutta ja saada kilpailuetua. Murrosteknologioiden yhteiskäyttö on Suomelle merkittävä strateginen mahdollisuus.

Utsjoen näkökulmasta Sitran vuonna 2026 tunnistamat megatrendit ovat kaikki osa paikallista arkeamme tavalla tai toisella. Megatrendeistä Utsjoella korostuu erityisesti luonnon vaikutukset ihmisten hyvinvointiin. Kuntaa ympäröi arktinen luonto, jossa pohjoisen kahdeksan vuodenaikaa mahdollistaa liikkumisen ja luonnosta nauttimisen. Paikallisten hyvinvointiin vaikuttaa merkittävästi myös luonnon hyödyntäminen kalastuksen, metsästyksen ja keruutalouden kautta. Luonnosta on aina saatu terveellistä ravintoa, joka vastaa erinomaisesti myös nykyisiin ravintosuosituksiin. Myös pitkäikäisten yhteiskunnan tarvitsema yhteisöllisyys ja monimuotoisuuden arvostus ovat Utsjoella arkipäivää.

Arktisen alueen merkitys nykyisen maailmanpolitiikan aikakaudella on kasvanut merkittävästi. Utsjoen kunnan ja kuntalaisten hyvinvointi on kytköksissä uudenlaiseen geopoliittiseen kokonaisuuteen.

1 Strategian painopisteet ja linjaukset

Utsjoen kuntastrategia on laadittu vuoteen 2035. Strategiassa on valittu seuraavat neljä kärkeä:

1) Yritysmyönteinen Utsjoki

Luomme kuntaan yritysmyönteisen ja ennustettavan toimintaympäristön. Tunneimme yritystemme tarpeet ja mahdollistamme uutta liiketoimintaa ja yhteistyötä. Huolehdimme siitä, että perinteisten saamelaiden elinkeinojen elinvoimaisuus säilyy vahvana. Houkuttelemme aktiivisesti kuntaan uusia yrityksiä ja tarjoamme tukea yrittäjyyden uran aloittaville. Uudistamme yrityspalveluitamme. Osaavan työvoiman saatavuus on yhteinen päämäärämme.

Tavoitteet

- Kunta mahdollistaa kestävien elinkeinojen harjoittamisen.
- Kunnassa on riittävät resurssit yritysten neuvontaan ja palveluihin yrityksen elinkaaren eri vaiheissa.
- Kehitetään Norja-yhteistyötä eri toimialoilla ja parannetaan yritysten edellytyksiä käydä rajakauppaa.
- TE-palvelut integroidaan tehokkaasti osaksi kunnan toimintoja palvelemaan alueen työllisyyttä ja yritystoimintaa.
- Kunnan maapolitiikka, kaavoitus, luvitus ja päätöksenteko tukevat elinkeinotoimintaa, asumista ja vapaa-ajan toimintaa.
- Edistetään kunnan nuorten osaamisen kehittämistä alueelle tärkeillä toimialoilla, kuten matkailussa ja porotaloudessa.
- Tuetaan yritysten ja työntekijöiden asettautumista kuntaan.

2) Kestävästi kasvava matkailu

Rakennamme kestävästä matkailusta kunnan uuden kivijalan, joka perustuu eri elinkeinojen hyvään rinnakkaiseloon. Kehitämme matkailua monialaisesti. Alueen saavutettavuuden parantaminen kuuluu edunvalvontamme kärkeen. Haluamme olla kestävä ja vastuullisen matkailun mallikunta, jossa on hyvä asua ja elää. Matkailu tarjoaa tulevaisuudessa uusia työpaikkoja ja palveluja, luo uutta yrittäjyyttä ja vahvistaa kuntataloutta.

Tavoitteet

- Kehitetään kestävä matkailun ympärivuotisuutta ja alueen tunnettuutta houkuttelevana matkakohteena.
- Kunnan maapolitiikalla ja kaavoituksella tuetaan majoituskapasiteetin kasvua.
- Laaditaan ja toimeenpannaan matkailun Master Plan.
- Kehitetään monipuolisesti pyörämatkailua.
- Suunnitellaan ja toteutetaan Lohikeskus.
- Toteutetaan reittejä kesä- ja talvikäyttöön ja kehitetään toimintamalli talvireittien ylläpitoon.
- Kehitetään ja tiivistetään yhteistyötä matkailun keskeisten sidosryhmien kanssa.
- Kehitetään etätyömahdollisuuksia mm. tilaratkaisuin.

3) Hyvä elää Utsjoella

Olemme alueena vetovoimainen ja kunnassamme on hyvä elää, yrittää, työskennellä ja opiskella. Tarjoamme entistä paremmat palvelut ja kehitämme vapaa-ajan aktiviteetteja. Moniarvoisuus ja turvallisuuden tunne ovat voimavarojamme. Meillä on hyväntasoinen opetus ja varhaiskasvatus saamen ja suomen kielillä. Toimimme aktiivisena asuntorakentamisen ja saavutettavuuden edistäjänä. Edunvalvontamme sote-lähipalveluiden ja viranomaispalveluiden turvaamiseksi on aktiivista. Tuemme kolmatta sektoria, joka osaltaan kehittää alueen elinvoimaisuutta ja kuntalaisten hyvinvointia.

Tavoitteet

- Edistetään kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia sekä vapaa-ajan palveluita eri-ikäisille.
- Luomme tulevaisuutta, jossa Utsjoella riittää lapsia ja nuoria jatkossakin. Markkinoidaan kunnan uusia monitoimitaloja laadukkaina ja turvallisina työnteko-, kasvu- ja opetusympäristöinä.
- Laaditaan asumisen kehittämisohjelma, jossa haetaan aktiivisesti yksityisiä asuntorakentajia.
- Tuetaan aktiivisella omistajaohjauksella asumisen tason nousua kunnan vuokra-asunnoissa.
- Vahvistetaan kunnan viestintää ja markkinointia vetovoiman lisäämiseksi.
- Aktivoidaan kolmatta sektoria ja asukastarpeista nousevaa kehittämistä, mikä lisää kyläyhteisöjen hyvinvointia ja osallisuutta.
- Kehitetään saamen kielikeskuksen toimintaa ja saamenkielisten palveluiden tarjontaa.
- Kehitetään Utsjoen saamelaislukion toimintaa esimerkiksi monipuolistamalla kaksois- ja kolmoistutkimusmahdollisuutta.
- Kehitetään tutkimus- ja innovaatioyhteistyötä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa, edistetään erilaisia koulutautumisen muotoja, sekä yritysten ja oppilaitosten koulutusyhteistyötä.

4) Kunta on vastuullinen toimija

Toimintamme on avointa, läpinäkyvää ja vastuullista. Hoidamme talouttamme ja omaisuuttamme vastuullisesti ja ennakoivasti. Olemme vetovoimainen työnantaja, varmistamme tehtävien hoitoon riittävät henkilöstövoimavarat ja osaamisen. Palvelumme tuotetaan tehokkaasti ja saavutettavasti. Kuntalainen on asiakkaamme – parannamme asiakaspalveluamme ja kuntalaisten osallistumismahdollisuuksia. Olemme luotettava ja haluttu yhteistyökumppani. Toimintamme edistää kestävä kehitystä ja hyvinvointia.

Tavoitteet

- Kehitetään kunnan johtamista, esihenkilötyötä sekä henkilöstön työhyvinvointia ja osaamista.
- Hyödynnetään tehokkaammin digitalisaation mahdollisuuksia ottamalla kehitysloikka kunnan hallinnossa.
- Hanketoiminta on aiempaa strategisempaa. Hankkeilla tuetaan kuntastrategian toimeenpanoa.
- Jatketaan kunnan viestinnän ja sidosryhmäyhteistyön kehittämistä.
- Parannetaan palvelujen saavutettavuutta ja asiakaspalvelun laatua suomen ja saamen kielillä.
- Parannetaan kunnan kiinteistöomaisuuden kuntoa, huoltoa, ylläpitoa ja energiatehokkuutta.
- Tuetaan aktiivisella omistajaohjauksella kunnan kiinteistöyhtiön toiminnan ja tuloksellisuuden tervehdyttämistä.
- Kehitetään kunnan riskienhallintaa ja hankintaosaamista.
- Laadimme ilmastosuunnitelman viimeistään seuraavan valtuustokauden alussa.

2 Hyvinvoinnin edistämisen erillisohjelmat ja -suunnitelmat

Hyvinvointisuunnitelman taustalla on useita eri suunnitelmia ja ohjelmia, joita on laadittu ja päivitetty. Vuonna 2024 on hyväksytty erillissuunnitelmina *Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma* sekä *Suunnitelma ikääntyvän väestön tukemiseksi*. Kunnan kotoutumishjelma on hyväksytty vuonna 2025. Jatkossa nämä

sisällytetään osaksi hyvinvointisuunnitelman kokonaisuutta. Ehkäisevän päihdetyön suunnitelma on päivitettävä ja se sisällytetään jatkossa osaksi hyvinvointisuunnitelmaa. Kunnan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on päivitetty.

[Lasten ja nuoren hyvinvointisuunnitelma 2024](https://www.utsjoki.fi/wp-content/uploads/2024/05/lasten-ja-nuorten-hyvinvointisuunnitelma-2024.pdf) (<https://www.utsjoki.fi/wp-content/uploads/2024/05/lasten-ja-nuorten-hyvinvointisuunnitelma-2024.pdf>) (pdf)

[Suunnitelma ikääntyvän väen tukemiseksi Utsjoen kunnassa](https://www.utsjoki.fi/wp-content/uploads/2024/06/suunnitelma-ikaantuvan-vaen-tukemiseksi-utsjoen-kunnassa-valt-1062024-33.pdf) (<https://www.utsjoki.fi/wp-content/uploads/2024/06/suunnitelma-ikaantuvan-vaen-tukemiseksi-utsjoen-kunnassa-valt-1062024-33.pdf>) (pdf)

Utsjoen kunnan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma (pdf)

[Utsjoen kunnan kotoutumisohjelma 2025-2027](https://www.utsjoki.fi/wp-content/uploads/2024/12/kotoutumisohjelma-2025-2027.pdf) (<https://www.utsjoki.fi/wp-content/uploads/2024/12/kotoutumisohjelma-2025-2027.pdf>) (pdf)

3 Hyvinvointisuunnitelma

Johdanto

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on yksi kunnan perustehtävistä. Työtä tehdään yhdessä Lapin hyvinvointialueen kanssa ja molemmilla on kokonaisuudessa omat vastualueensa. Kuntien valtionosuusrahoituksen osana on hyte-kerroin, jonka suuruus määräytyy kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön perusteella. Kunnan tulee strategisessa suunnittelussaan asettaa paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin perustuvat hyvinvoinnin edistämisen tavoitteet ja määriteltävä niitä tukevat toimenpiteet. Hyvinvointikertomus on kunnan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen suunnittelun, seurannan, arvioinnin ja raportoinnin työväline.

Utsjoen kunnassa hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämistyö on poikkihallinnollisen Hytetu-ryhmän yhteistyötä, jota koordinoi hyvinvointijohtaja. Työhön ovat osallistuneet kaikkien toimialojen edustajat sekä vanhus- ja vammaisneuvosto ja nuorisovaltuusto. Myös Lapin hyvinvointialueen henkilöstö on ollut suunnitelmatyössä apuna.

Sähköisen hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman käyttö vakiinnutetaan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen suunnittelun, seurannan, arvioinnin ja raportoinnin työvälineenä. Tausta-aineistoksi vakiinnutetaan Utsjoen kunnan oma hyvinvointikysely, josta saadaan paikallisesti tärkeää tietoa asukkaiden hyvinvoinnin kehittymisestä. Omat kyselyt ovat tärkeässä roolissa hyvinvoinnin seurannassa, sillä valtakunnalliset indikaattoritiedot ovat Utsjoen osalta vajaita pienen asukasmäärän ja pienten ikäluokkien vuoksi.

Utsjoen kunnan erityispiirteenä voi pitää vahvaa saamelaisväestöä. Suomen saamelaisimmassa kunnassa kiinnitetään erityistä huomiota kuntalaisten tasa-arvoiseen kohteluun. Kunnan toiminnassa on huomioitu eri-ikäisten saamelaisten palvelutarpeet varhaiskasvatuksesta vanhustyöhön. Suomi ja pohjoissaame ovat kunnan virallisia kieliä.

Tavoitteet ja painopisteet

Sähköinen hyvinvointisuunnitelma on laadittu vuosille 2026-2029. Kuntalaisten hyvinvoinnin tilasta raportoidaan vuosittain valtuustolle sähköisen hyvinvointikertomuksen indikaattoritiedon pohjalta.

Suunnitelma on rakennettu kolmen painopisteen alle. Ne sisältävät kaikki ikäryhmät ja koskevat yhtäläisesti kaikkia kuntalaisia. Lisäksi erikseen on nostettu saamelaisväestöä koskevia erityishuomioita.

1. Hyvinvoivat asukkaat
2. Yhteisöllisyys ja osallisuus
3. Arjen turvallisuus
4. Erityishuomio kunnan saamelaisväestöön

Lapin hyvinvointialueen hyvinvointisuunnitelman painopisteiksi on valittu mielen hyvinvointi, ylipainon ehkäisy ja terveyttä edistävät elintavat sekä arjen turvallisuus. Myös Utsjoen suunnitelma sisältää nämä teemat. Mielen hyvinvointi ja terveelliset elintavat ovat keskeinen teema Utsjoen suunnitelman kohdassa 1. Hyvinvoivat asukkaat. Mielen hyvinvoinnin teemoja sisältyy myös kohtaan 2. Yhteisöllisyys ja osallisuus.

Hyvinvoinnin, terveyden ja arjen turvallisuuden edistämisen painopisteitä tarkastellaan talousarviovalmistelun yhteydessä vuosittain, joten kehittämiskohteita ja budjettivarauksia painotetaan tiedossa olevien ja kyselyissä tulleiden tarpeiden mukaan.

1. HYVINVOIVAT ASUKKAAT

Lähtökohtana on kuntalaisten mahdollisuus tehdä itseään koskevia terveyttä ja hyvinvointia edistäviä päätöksiä, jotka liittyvät ravitsemukseen, liikuntaan, kulttuuritoimintaan sekä päihitteettömyyden ja mielenterveyden ylläpitämiseen. Kunnassa edistetään kuntalaisten terveyttä, hyvinvointia, turvallista asumista sekä vapaa-ajan palveluita kaikenikäisille. Terveellisten elämäntapojen ylläpito ja palvelujen saatavuus vähentää asukkaiden sairastamista ja edistää heidän toiminta- ja työkykyään.

Utsjoella korostuu luonnon merkitys asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden vahvistajana ja ylläpitäjänä. Viimeaikainen tutkimustieto kertoo vahvaa viestiä luonnon terveyshyödyistä erityisesti mielen hyvinvoinnille, mutta myös esimerkiksi sydän- ja verisuonitautien sekä kakkostyyppin diabeteksen esiintyneisyyden vähenemiseen. Luonnosta saadaan puhdasta ja terveellistä ravintoa ja juomavettä.

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
Vakiinnutetaan terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen osaksi kunnan toimintaa.	Hyvinvointisuunnitelma laaditaan valtuustokausittain ja hyvinvointikertomus käsitellään vuosittain kunnan toimielimissä.	Hyvinvointijohtaja, viestintä- ja hyvinvointikoordinaattori, kunnan hytetutyöryhmä, laajennettu hytetu-työryhmä, jossa Laphan edustus	Hyväksytty suunnitelma toimeenpanossa.
Vahvistetaan ehkäisevää päihdetyötä yhdessä Laphan kanssa.	Päivitetään ehkäisevän päihdetyön suunnitelma ja toimenpideohjelma ja sisällytetään ne kunnan hyvinvointisuunnitelmaan.		Ehkäisevän päihdetyön suunnitelma valmis ja toimeenpanossa.
Vaikutetaan kuntalaisten kokemukseen omasta hyvinvoinnistaan ja terveydestään.	Tehdään vuosittain hyvinvointikysely kuntalaisille.	Viestintä- ja hyvinvointikoordinaattori	Vuosittaisen hyvinvointikyselyn tulokset

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
Kehitetään suomen- ja saamenkielisiä kulttuuri-, liikunta- ja hyvinvointipalveluita eri-ikäisille koko kunnan alueella.	Tehdään tiivistä yhteistyötä yhdistystoimijoiden, seurakunnan ja muiden toimijoiden kanssa.	Sivistystoimi	Yhdistysfoorumi 1 x vuodessa
	Haetaan yhteistyökumppaneita ja -mahdollisuuksia lähikunnista Norjassa (Tana ja Karasjok).	kunnanjohtaja, sivistystoimi	Yhteistyökokoukset 1 x vuodessa. Yhteistyön tuloksena yhteisiä tapahtumia tai tilaisuuksia 2 vuodessa molemmin puolin rajaa.
Edistetään kuntalaisten hyvinvointia kansalaisopiston kurssitarjonnalla.	Kansalaisopiston kurssitarjonta pidetään monipuolisena kuntalaisten tarpeiden mukaan.	Kansalaisopisto	Kansalaisopiston kurssien määrä
	Järjestetään kuntalaisten terveyttä edistäviä kursseja	Kansalaisopisto	Kansalaisopiston liikunnallisten kurssien määrä
Suomen- ja saamenkielinen kerhotoiminta on aktiivista kaikissa kylissä.	Kerhoja järjestetään eri kylillä säännöllisesti.	Kunta, yhdistystoimijat	Kerhotoimintaa kaikilla kylillä
	Harrastamisen Suomen mallin toteuttaminen ja rahoitukset	Vapaa-aikakoordinaattori	Toteutunut toiminta ja rahoitus
Suomen- ja saamenkielisille nuorille järjestetään ohjattua tekemistä ja yhteisiä illanviettoja eri kylillä.	Säännölliset nuortenillat eri kylillä	Kunnan ja seurakunnan nuorisotyöntekijät, yhdistykset	Nuorteniltoja säännöllisesti jokaisella kylällä

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
Suomen- ja saamenkielisille ikäihmisille järjestetään yhteistä toimintaa.	Ikäihmisten kerhot/kohtaamispaikat säännöllisesti jokaisella kylällä	Sivistystoimi	Ikäihmisten tapaamiset kylillä 1 x kk
	Ohjatut kuntosalivuorot kaikilla kylillä	Sivistystoimi	Säännölliset kuntosalivuorot kaikilla kylillä 2-4 x kk
	Vanhus- ja vammaisneuvoston järjestämät retkipäivät	Sivistystoimi	Retki 1 x vuodessa
Tuetaan liikunta- ja terveysneuvonnalla työikäisten hyvinvointia.	Järjestetään liikunnan, terveydenedistämisen ja työkyvyn ylläpitämisen teemaviikkoja eri kylillä.	Kunta, eri yhdistystoimijat	Hyvinvoinnin ja terveyden teemaviikko 1 x vuodessa
	Järjestetään liikuntaneuvontaa	Sivistystoimi	50 % työntekijä
Lasten ja nuorten ruutu-aikaan kiinnitetään huomioita kotona ja koulussa.	Otetaan käyttöön kansalliset lasten ja nuorten suositukset digilaitteiden käytössä.	Koulut, vanhempainyhdistykset, nuorisotyöntekijät	Ohjeistus otettu käyttöön.
	Tiedon jakaminen lapsille ja nuorille sekä heidän vanhemmilleen.	Varhaiskasvatus, koulut, nuorisotyöntekijät.	Tietoa jaettu koteihin
Kotoutumisen onnistumisesta huolehditaan.	Kotoutumissuunnitelman mukaiset toimenpiteet.	Kehitys- ja ympäristötoimi	Kyllä / ei

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
Lisätään tietämystä luonnon hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista.	Toteutetaan pieniä matalankynnyksen luontoretkeä	Sivistystoimi, yhteistyötahot esim. Kevon tutkimusasema, yhdistykset	Toteutetaan 2 retkeä / vuosi
	Jaetaan tietoa luonnon hyvinvointivaikutuksista esim. järjestämällä kaikille avoimia luentoja	Sivistystoimi, kehitys- ja ympäristötoimi, yhteistyökumppanit	Toteutetaan vähintään 1 x vuodessa
Vahvistetaan yhteistyötä	Vahvistetaan yhteistyötä Lapin hyvinvointialueen ja pohjoisten kuntien kesken hyvinvoinnin ja terveyden parantamiseksi	Hyvinvointijohtaja ja viestintä- ja hyvinvointikoordinaattori, hytetu-työryhmä	Kyllä / ei

2) YHTEISÖLLISYYS JA OSALLISUUS

Tavoitteena on edistää kuntalaisten merkityksellisyyden kokemuksia ja alueen pitovoimaa sekä ehkäistä yksinäisyyttä ja riskiä syrjäytyä. Samalla tuetaan kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksia. Yhdistysten merkitys korostuu osallisuuden ja yhteisöllisyyden kehittämisessä, sillä ne tarjoavat mielekästä tekemistä ja toimintaa, mahdollisuuksia osallistua ja kokemuksia yhteisöön kuulumisesta. Digitaidot voivat vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin monella tapaa. Käytännössä kyse voi olla vaikkapa siitä, löytääkö oikean ja luotettavan tiedon äärelle, pystyykö vaikuttamaan itselleen tärkeisiin asioihin tai ihan vain hoitamaan arkisia asioita esimerkiksi viranomaisten kanssa.

Utsjoen kunnan hyvinvointikyselyssä kysyttiin kokemuksia päivittäisen tekemisen merkityksellisyydestä, johon 82,5 % vastaajista vastasi olevansa samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä. 56,2 % vastaajista koki kuuluvansa itselleen tärkeään ryhmään tai yhteisöön. Oman elämänsä kulkuun katsoi pystyvänsä vaikuttamaan yli 81 % vastaajista. Yksinäisyyttä kyselyn mukaan koki melko usein tai usein viidennes (20 %) vastaajista.

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
Osallistetaan kuntalaisia vuosittain kunnan toiminnan suunnitteluun.	Kuntalaiset osallistetaan osallistavan budjetoinnin kautta vuosittain.	Kaikki toimialat	Ehdotusten määrä. Vuosittain budjettiin varaus osallistavan budjetoinnin kautta tuleville ehdotuksille.
Edistetään tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä yhteisöllisyyttä.	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on päivitetty ja käytössä.	Kaikki toimialat	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on hyväksytty kunnan toimielimissä ja se on suunnitellusti käytössä.
	Järjestetään tilaisuuksia ja tapahtumia, joissa suomen- ja saamenkieliset asukkaat voivat kokea kuuluvansa yhteisöön.	Kunta, seurakunta, yhdistykset	Toteutuneet tapahtumat
	Utsjoki on Suomen saamelaisin kunta, jossa kuntalaisia kohdellaan lähtökohtaisesti tasa-arvoisesti.	Kaikki toimialat	Mahdolliset palautteet

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
Kunta tekee tiivistä yhteistyötä yhdistysten ja muiden toimijoiden kanssa.	Suomen- ja saamenkieliset yhdistystoimijat kutsutaan yhteisiin tapaamisiin säännöllisesti.	Sivistystoimi	Yhdistysfoorumi 1 x vuodessa.
Edistetään osallisuutta	Nuorisovaltuusto ja vanhus- ja vammaisneuvosto kokoontuvat säännöllisesti.	Nuorisovaltuusto, vanhus- ja vammaisneuvosto, kunta	Nuva ja neuvosto kokoontuvat 2-4 x vuodessa. Nuvan ja vanhus- ja vammaisneuvoston valitsemilla edustajilla on puhe- ja läsnäolo-oikeus kunnanvaltuuston kokouksissa.
Tuetaan syrjäytymisvaarassa olevia.	Ohjataan syrjäytymisvaarassa olevia koulutus-, kuntoutus- ja työllisyyspalveluihin.	Kehitys- ja ympäristötoimi, Lapha, Pohjois- ja Itä-Lapin työllisyysalue.	Työttömyyden väheneminen
	Järjestetään kansalaiskahvilatyypistä toimintaa ja hävikkiruuan jakoa	Kaikki toimialat yhteistyössä Laphan ja seurakunnan kanssa.	Kansalaiskahvila 2-4 x kk
Vähennetään kuntalaisten yksinäisyyden kokemusta.	Järjestetään erilaisia tapahtumia, kerhoja ja muuta matalan kynnyksen toimintaa eri kylissä. Kansalaiskahvilatyypiset kohtaamispaikat säännöllisesti.	Kunta, seurakunta, Lapha, yhdistykset, muut toimijat	Kansalaiskahvila 2-4 x kk Entisten nuorten kokoontumiset 1 x kk / kylä

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
Vahvistetaan kuntalaisten digitaitoja. Pahimmillaan digitaidottomuus voi vaarantaa perusoikeudet, jos ihmiset jäävät palveluiden ulkopuolelle. Digiosattomuus voi koskea ikäihmisiä ja se voi liittyä myös esim. kielitaitoon, taloudelliseen tilanteeseen tai vammaisuuteen.	Järjestetään tarpeen mukaan kursseja digitaitojen parantamiseksi.	Kansalaisopisto	Toteutetut kurssit
	Tarjotaan digiopastusta mahdollisuuksien mukaan.	Kirjasto	Toteutetut digiopastukset

3) ARJEN TURVALLISUUS

Tavoitteena on, että kunta on kaikenikäisille hyvä ja turvallinen paikka asua ja elää. Turvallisuutta edistetään eri palvelujen, toimintojen ja liikenneyhteyksien suunnittelussa ja toteutuksessa yhdessä eri toimijoiden, mm. Pelastuslaitoksen ja Liikenneturvan kanssa. Palvelujen saavutettavuudesta huolehditaan sekä fyysisesti että kielellisesti. Kuntalaisten kokemaa turvallisuudentunnetta edistetään konkreettisin toimenpitein erilaisissa ympäristöissä, kuten varhaiskasvatuksessa, kouluissa, työpaikoilla ja vapaa-ajalla.

Valetieto, tahallinen hämmentäminen ja vihapuhe ovat ilmiöitä, jotka vaikuttavat ihmisten hyvinvointiin ja turvallisuudentunteeseen laajasti. Pelko vihapuheesta saa ihmisiä jättäytymään pois yhteiskunnallisesta keskustelusta ja vaikuttaa päätöksentekijöiden ja poliitikoiden haluun osallistua päätöksentekoon. Vihapuheella tai sen uhalla on vaikutuksia hyvinvointiin, yleiseen ilmapiiriin ja turvallisuudentunteeseen ja demokratiaan.

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
Huolehditaan kylien turvallisuudesta suunnitelmallisesti.	Laaditaan kyläturvallisuussuunnitelmat yhdessä kyläyhdistysten, pelastuslaitoksen ja muiden toimijoiden kanssa.	Kunta, kylissä toimivat yhdistykset, pelastuslaitos.	Kyläturvallisuussuunnitelmat ovat valmiit ja jaettu kylätoimijoille, pelastuslaitokselle ja muille asianomaisille.
Kunnan valmius- ja turvallisuussuunnitelmat ovat ajan tasalla ja helposti käytettävissä tarpeen tullen.	Kunnan valmiussuunnitelma päivitetään säännöllisesti. Kunnan turvallisuussuunnitelma täydennetään kyläturvallisuussuunnitelmiensa pohjalta.	Kunta, yhdistykset, pelastuslaitos, muut toimijat.	Kunnan valmiussuunnitelma ja turvallisuussuunnitelma ovat valmiit.
	Harjoitellaan eri toimijoiden kanssa yhteistyössä erilaisissa poikkeus- ja häiriötilanteissa toimimista	Pelastuslaitos, Vapepa, kunnat ja muut toimijat	Vähintään 1 harjoitus / vuosi

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
Parannetaan esteettömyyttä kunnan omissa kiinteistöissä.	Toimintasuunnitelma esteettömyyden parantamiseksi budjetteineen vuosittain talousarvioon.	Kehitys- ja ympäristötoimi	Kunta parantaa esteettömyyttä omissa kiinteistöissään.
Edesautetaan yritysten ja muiden toimijoiden tilojen esteettömyyttä.	Kannustetaan yrityksiä ja muita kiinteistöjen omistajia parantamaan tilojensa esteettömyyttä.	Kunta / Kehitys- ja ympäristötoimi	Kyllä / ei
Ennaltaehkäistään ja puututaan häirintään ja kiusaamiseen	Kouluilla noudatetaan kiusaamisen vastaista suunnitelmaa.	Utsjoen kunnan koulut / rehtorit	Kyllä / ei
	Noudatetaan turvallisen tilan periaatteita kaikessa kunnan toiminnassa sekä kunnan järjestämissä tilaisuuksissa ja tapahtumissa. Huomioidaan tämä myös viestinnässä.	Kaikki toimialat	Kyllä / ei
Liikenneturvallisuuden parantaminen	Osallistutaan liikenneturvallisuustyöryhmän toimintaan ja liikenneturvallisuustoimijain kampanjoihin	Kaikki toimialat	Kyllä / ei

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
Vahvistetaan yhteistyötä	Vahvistetaan yhteistyötä Lapin hyvinvointialueen, järjestötoimijoiden, elinvoimakeskuksen ja pohjoisten kuntien kesken arjen turvallisuuden parantamiseksi	Kaikki toimialat	Kyllä / ei

4. ERITYISHUOMIO KUNNAN SAAMELAISVÄESTÖÖN

Saamea äidinkielenään puhuvia utsjokelaisia on 473 (Saamebarometri 2024) ja Saamelaiskäräjien vaalilautakunnan keräämien tietojen mukaan Utsjoella on 625 saamelaista asukasta (Saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppuraportti 2025). Saamelaisväestöä koskevaa tietoa on saatavilla hyvin vähän, koska Suomessa ei kerätä etnisyyteen perustuvaa tilastotietoa.

Saamenkielinen väestö huomioidaan vahvistamalla osallisuutta ja edistämällä yhdenvertaisuutta. Saamelaiskulttuuria tuetaan ja saamenkielistä vapaa-aikatoimintaa vahvistetaan. Samoin vahvistetaan saamelaisten perinteisiä elinkeinoja. Saamelaista kulttuuri-identiteettiä vahvistetaan varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa. Saamen kielen käyttöä edistetään entisestään ja palvelujen saatavuus turvataan suomeksi ja saameksi.

Utsjoen kunnassa toimitaan kahdella kielellä. Kunnan eri toimialoilla työskentelee saamenkielentaitoisia henkilöitä, joten asiakaspalvelua on saatavissa pohjoissaamen ja suomen kielillä. Kunnan verkkosivut ovat kaksikieliset, samoin kaikki virallinen kunnan viestintä. Viestintää toteutetaan niin, että tavoitteena on saada asiat julki samaan aikaan sekä suomeksi että saameksi. Tulkkaus on käytössä kaikissa kunnan luottamuselimien kokouksissa.

Lapin hyvinvointialue on kerännyt saamelaisväestöä koskevaa hyvinvointitietoa kokemuseräisen tiedonkeruun avulla (pilotointi vuonna 2022, Erätauko-dialogin hyödyntäminen vuonna 2025). Kokemuseräisessä tiedonkeruussa on noussut esille alkuperäiskansa saamelaisten oma hyvinvointikäsitelmä, joka eroaa osin länsimaisesta hyvinvointikäsitelmästä. Erätauko-dialogissa korostui saamen kielten ja niiden eteenpäin siirtymisen merkitys koko yhteisön hyvinvoinnille. Tulos on samansuuntainen totuus- ja sovintokomission loppuraportin (2025) kanssa.

Saamelaisväestöä koskevia hyvinvointisuunnitelmien tavoitteita on valmisteltu yhdessä Lapin hyvinvointialueen, saamelaisten kotiseutualueen kuntien ja Saamelaiskäräjien kanssa. Valmistelussa on hyödynnetty yhteistä tietopohjaa ja pyritty suunnittelemaan vaikuttavia toimenpiteitä, jotka ovat realistisesti toteutettavissa. Kunnat, Lapin hyvinvointialue ja Saamelaiskäräjät ovat tunnistaneet, että yhdessä pystytään toteuttamaan enemmän ja vaikuttavampia toimenpiteitä kuin yksin. Keskeistä on kehittää yhteistyörakenteita saamelaisväestöä koskevat hyvinvointitiedon keräämiseksi ja seuraamiseksi, jotta hyvinvointityötä pystytään kohdentamaan oikein ja se on tuloksellista.

Utsjoen kunnan hyvinvointisuunnitelmassa esitetyt tavoitteet ja toimenpiteet koskevat kaikkia kunnan asukkaita, etnisyydestä riippumatta. Utsjoki on ollut monessa saamelaisväestöön liittyvässä asiassa edelläkävijä Suomessa, sillä täällä saamelaiset ovat olleet enemmistönä ja kunnassa on oltu aktiivisia saamelaisten oikeuksien vahvistamisessa. Saamebarometrin mukaan (2024) "saamelaisten kielelliset oikeudet toteutuvat edelleen parhaiten Utsjoen kunnassa, joka tarjoaa laajasti saamenkielisiä palveluita ja tukee saamen kielen osaamista". Erytisesti saamelaisia koskevia tavoitteita ja toimenpiteitä on nostettu tässä myös erikseen näkyville.

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
Vahvistetaan saamelaisväestön osallisuutta	Luodaan saamelaisväestölle sopivia ja saavutettavia osallistumisen tapoja ja menetelmiä, jotta saamelaisväestö tulee päätöksenteossa kuulluksi kulttuuriin sopivalla tavalla. Huomioidaan saamelaisten perinteiset elinkeinot ja vuotuiskierto osana osallisuuden rakenteita.	Kaikki toimialat	Toteutunut, kyllä / ei
	Viestitään asioista aina saameksi.	Kaikki toimialat	Kyllä / ei
	Tuetaan saamelaisten yhteisöllisyyttä. Järjestetään yhteisöllisyyttä vahvistavia tapahtumia ja kokoontumisia, esim. perinneruokailuja	Sivistystoimi, yhdistykset	Kyllä / ei
	Vahvistetaan yhteistyötä Saamelaiskäräjien kanssa.	Kaikki toimialat	Säännölliset tapaamiset vähintään kerran vuodessa.

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
Edistetään yhdenvertaisuutta.	Lisätään tietoa saamelaisten oikeuksista kunnan henkilöstölle. Kunnan intranetissä oleva perehdytysaineisto saamelaisuuteen ja saamelaiskulttuuriin päivitetään ja täydennetään. Tarjotaan kielikoulutusta kunnan työntekijöille.	Viestintäkoordinaattori	Kyllä / ei
	Ehkäistään saamelaisiin kohdistuvaa vihapuhetta ja syrjintää sekä edistetään hyviä väestösuhteita huomioiden myös saamelaisten totuus- ja sovintokomission suositukset.	Kaikki toimialat	Kyllä / ei
	Lisätään tietoa saamelaisista ja saamelaiskulttuurista myös suomenkieliseen opetukseen ja tuetaan opettajien kouluttautumista saamelaiskulttuurin erityispiirteistä.	Kaikki kunnan koulut	Kyllä / ei

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
Tuetaan paikallista saamelaiskulttuuria.	Tuetaan saamelaiskulttuurin perustuvia tapahtumia.	Sivistystoimi, vapaa-aikakoordinaattori, yhdistykset	Kyllä / ei
	Pidetään saamenkielisen kirjallisuuden määrä ja saatavuus korkealla tasolla kirjastoissa. Hankitaan kattavasti pohjoissaamenkielistä kirjallisuutta. Pidetään myös suomenkielinen saamelaiskulttuuriin liittyvä aineisto mahdollisimman monipuolisena.	Kirjasto	Kyllä / ei
	Tehdään yhteistyötä Norjan Tanan ja Nessebyn kuntien kirjastoauton kanssa.	Kirjasto	Kyllä / ei
	Tehdään yhteistyötä alueen saamelaisyhdistysten kanssa.	Kaikki toimialat.	Kyllä / ei

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
<p>Vahvistetaan saamelaisten perinteisiä elinkeinoja.</p>	<p>Käydään vuoropuhelua säännöllisesti saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittajien kanssa. Tapaamiset paliskuntien kanssa.</p>	<p>Kehitys ja ympäristötoimi</p>	<p>Paliskuntien tapaamiset vähintään kerran vuodessa.</p>
	<p>Huomioidaan saamelaisten perinteisten elinkeinojen tarpeet päätöksenteossa ja arvioidaan saamelaiskulttuurille ja saamelaisten perinteisille elinkeinoille aiheutuvia vaikutuksia osana päätöksentekoa.</p>	<p>Kaikki toimialat</p>	<p>Kyllä / ei</p>
<p>Vahvistetaan saamelaista kulttuuri-identiteettiä varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa.</p>	<p>Vahvistetaan saamelaista pedagogiikkaa osana varhaiskasvatusta ja opetusta.</p>	<p>Vaka, koulut</p>	<p>Kyllä / ei</p>
	<p>Varmistetaan saamelaisen perinteisen tiedon rooli varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa.</p>	<p>Vaka, Koulut</p>	<p>Kyllä / ei</p>

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
Edistetään saamen kielen käyttöä.	Tunnistetaan saamen kielen taito hyvinvointia vahvistavaksi tekijäksi.	Kaikki toimialat	Kyllä / ei
	Rekrytoidaan saamenkielistä henkilöstöä ja järjestetään kielikoulutusta.	Kaikki toimialat	Kyllä / ei
	Vahvistetaan kieli-ilmapiiiriä tukemaan saamen kielten käyttöä eri yhteyksissä.	Kaikki toimialat	Kyllä / ei
	Kannustetaan lapsiperheitä saamenkielisen varhaiskasvatuksen ja koulutuspolun valintaan.	Sivistystoimi	Kyllä / ei
	Pyritään järjestämään saamenkielistä kerhotoimintaa harrastamisen Suomen mallin rahoituksen tukemana	Sivistystoimi / vapaa-aikakoordinaattori	Kyllä / ei
	Järjestetään saamenkielistä ikäihmisten kohtaamispaikkatoimintaa säännöllisesti kaikilla kylillä	Sivistystoimi	Kyllä / ei

Tavoite	Toimenpiteet ja vastuutaho	Resurssit	Arviointimittarit
Vahvistetaan yhteistyötä	Vahvistetaan yhteistyötä Lapin hyvinvointialueen, saamelaisten kotiseutualueen kuntien ja Saamelaiskäräjien kesken saamelaisten hyvinvoinnin ja terveyden ja arjen turvallisuuden parantamiseksi.	Hyvinvointijohtaja, viestintä- ja hyvinvointikoordinaattori, hytetu-työryhmä	Kyllä / ei
Tehdään tavoitteellista edunvalvontaa	Utsjoen kunta tekee yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa edunvalvontaa saamelaisten oikeuksien edistämiseksi ja vahvistamiseksi esim. kalastusoikeuksien ja maastoliikenteen suhteen.	Kunnanjohtaja, toimialajohtajat	Kyllä / ei